

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДУ «ІНСТИТУТ РИНКУ І ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
НАН УКРАЇНИ»

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДУ «ІНСТИТУТ РИНКУ І ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
НАН УКРАЇНИ»

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ВЕРНІГОРОВА Наталія Валеріївна

УДК 330.366:[911.375:712.253](043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО
РОЗВИТКУ МІСЬКИХ ПАРКІВ

Соціальні та поведінкові науки

051 – Економіка

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ Н. В. Вернігорова

Науковий керівник Петрушенко Микола Миколайович, д.е.н., професор

Одеса – 2023

АНОТАЦІЯ

Вернігорова Н. В. Організаційно-економічне забезпечення сталого розвитку міських парків. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка. – ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України», Одеса, 2023.

Актуальність дисертаційної роботи визначається необхідністю забезпечення сталого розвитку міст та їх територіальної структури, з урахуванням чинників рекреаційного природокористування, соціально-економічного розвитку та сучасних екологічних критеріїв. Зростаючі темпи урбанізації створюють виклики для збалансованого розвитку міських парків згідно оздоровчих і рекреаційних потреб нинішніх та майбутніх поколінь містян, інклюзивного розвитку та збереження природних ресурсів і навколишнього середовища. В роботі обґрунтовано концептуальну ідею про те, що в процесі організаційно-економічного забезпечення міських парків, по-перше, необхідним є соціально-орієнтований підхід, а по-друге, – екологічні інновації, за допомогою яких можна досягти позитивних соціальних, природоохоронних та економічних ефектів для розвитку міста в цілому.

В дисертаційній роботі виділяється 5 основних напрямків реалізації організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку міських парків, а саме:

- вдосконалення інституціональних засад функціонування міських парків та визначення організаційно-економічного інструментарію забезпечення їх сталого розвитку;
- визначення інституційних пасток в структурі суб'єктно-об'єктних відносин в сфері організаційно-економічного забезпечення паркового благоустрою;
- розроблення методичного підходу до комплексного оцінювання збитків, завданих міським паркам унаслідок російської війни проти України;
- обґрунтування вибору форм державно-приватного партнерства в сфері сталого розвитку міських парків;

– розвиток концептуально-методичних підходів щодо проектування відбудови міських парків згідно з викликами воєнного та післявоєнного періодів.

В першому розділі дисертаційної роботи наведено теоретичний базис організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку міських парків, обґрунтовано необхідність екологізації та впровадження екологічних інновацій у розвиток зеленої інфраструктури. Теоретичним підґрунтям дослідження є понятійно-категоріальний апарат релевантний сфері сталого розвитку міських парків, принципам сталості та інклюзивності, екосистемного підходу та зеленої економіки, а також актуальним напрямом розвитку міських парків. Зокрема визначено сутність таких понять як: «парковий простір» у територіальній структурі міста, «економіка паркового простору» та «організаційно-економічне забезпечення розвитку міських парків». Окрім того, обґрунтовано взаємозв'язок «економіки паркового простору» з економікою міста, економікою регіону та держави.

З використанням ретроспективного аналізу розвитку міських парків у різних країнах світу обґрунтовано ряд чинників, які формували переваги суспільства до характеристик простору міських парків та до їх екосистемних послуг. Визначено наявність постійно діючих, відносно сталих та мінливих чинників, що формують споживацькі переваги в характеристиках простору сучасних міських парків. Це дозволяє визначити актуальні чинники впливу на розвиток міських парків і підібрати актуальні організаційно-економічні рішення згідно з потребами населення та міста в цілому.

На основі аналізу нормативно-правових документів щодо розвитку та благоустрою міських парків, а також міських цільових програм благоустрою та даних щодо забезпечення зеленими насадженнями міст України визначено інституційні пастки (неефективних норм), які заважають сталому розвитку зеленого господарства. На основі аналізу зарубіжного досвіду щодо функціонування міських парків виявлено можливі рішення щодо подолання неефективних норм в сфері інституціонального забезпечення, а саме: впровадження соціально-орієнтованого підходу в організаційно-економічний

устрій паркового господарства (опитування, орієнтація на громадську думку та потреби, спільні обговорення), двоступенева система функціонування інституціональної сфери (на формальному і неформальному рівнях).

В другому розділі дисертаційної роботи обґрунтовано і аналітично доведено, що основними економіко-екологічними чинниками сталого розвитку міських парків є, по-перше, якість зеленої інфраструктури та всієї природної складової. А по-друге, – рівень інфраструктурного забезпечення, який визначає можливість надання культурних екосистемних послуг та сприяє інклюзивному розвитку.

На основі аналізу проведеного в роботі анкетування жителів різних міст України визначено достатньо низький ступінь впливовості думки суспільства на організаційно-економічні рішення щодо розвитку міських парків. Також визначено ключові показники споживацьких переваг жителів міст різних категорій та виявлено спільні проблеми і тенденції, що дозволяє у майбутньому будувати стратегії інклюзивного розвитку зелених громадських просторів, а також стратегії розвитку зеленої інфраструктури для малих і великих міст, враховуючи особливості розселення, територіальної структури міста, логістики та потреб громадян.

У контексті військової агресії росії проти України актуальним постало питання щодо оцінки збитків міським паркам внаслідок військових дій. З метою вдосконалення методичних підходів щодо оцінки збитків для подальшого стягнення репарацій з країни-агресорки, сформовано методичні підходи щодо оцінки збитків міським паркам у контексті повоєнної відбудови міст України та сталого розвитку. Представлений методичний підхід пропонує оцінку наступних складових:

- оцінка втрат матеріальних складових паркової екосистеми та інфраструктури через їхнє знищення, пошкодження, відсутність можливостей догляду за парком, неможливість використання екосистемних послуг в культурних, рекреаційних та природоохоронних цілях;

- збитки фінансово-економічній складовій паркового господарства;

– оцінка витрат на відновлення порушених екосистем та інфраструктури парків до попереднього стану.

Також обґрунтовано види ушкоджень міських парків, які потребують оцінки та відшкодування, а саме:

1. Збиток ландшафту паркової території через неправомірне використання парку;

2. Збитки через заподіяння шкоди природній складовій парків і зелених зон;

3. Збитки інфраструктурі парків, яка включає: інфраструктуру суспільного використання (власність парків), інфраструктуру адміністративного використання та обслуговування парку (власність парків), та інфраструктуру платних послуг (власність орендарів);

4. Збитки, завдані екосистемним активам (ландшафт з зеленими насадженнями та водоймами якщо вони є);

5. Витрати на оцінювання збитку

В третьому розділі дисертаційної роботи, на основі визначених раніше напрямів і закономірностей розвитку міських парків, результатів ретроспективного аналізу розвитку міських парків та анкетування, доведено висунуту гіпотезу про доцільність впровадження соціально-орієнтованого підходу до розвитку міських парків, який допоможе у вирішенні проблем соціального характеру та сприятиме соціальному та психологічному благополуччю населення та громадському здоров'ю. Також обґрунтовано доцільність виділення трьох напрямків інституціонального забезпечення розвитку міських парків та відповідного інструментарію за характерними для них групами екосистемних послуг – регулюючим, культурним та підтримуючим, що сприятиме розвитку парків та міста в цілому згідно принципів сталого розвитку та зеленої економіки.

У зв'язку з визначеними у першому розділі дисертаційної роботи неефективними нормами в сфері розвитку міських парків, обґрунтовано актуальність вдосконалення суб'єктно-об'єктних відносин. Пропонується посилення та конкретизація горизонтальних взаємозв'язків між суб'єктами господарювання, управління та споживання екосистемних послуг міських парків,

що сприятиме закріпленню нових ефективних норм на формальному і неформальному рівнях. Особливого значення неформальна складова набуває саме у відносинах в сфері громадського використання, або у випадку наявності різних груп інтересів навколо визначеного об'єкту господарювання. Неefективні норми у функціонуванні сфери зеленого господарства часто мають у своїй основі попередньо вкорінені норми на неформальному рівні, які включають погляди, традиції, інтереси та культуру, і мають певний вплив при формуванні формальних норм, їх дотримання та відповідальності. У випадку міських парків, вдосконалення суб'єктно-об'єктних відносин на неформальному рівні передбачає: підвищення громадської відповідальності; посилення горизонтальних зв'язків, а також зв'язків з низу на гору; зменшення можливостей щодо лобювання інтересів, які шкодять інтересам громадян щодо використання парків і зелених зон, та суперечать генеральному плану міста або природоохоронним нормативам використання зелених зон.

У контексті сталого розвитку міських парків у повоєнний період, обґрунтовано запровадження державно-приватних партнерств в сфері фінансування міських парків, орієнтуючись на потреби населення та природної складової міських парків, що сприятиме рекреаційному природокористуванню у межах міста.

Орієнтуючись на результати проведеного у другому розділі анкетування, а також згідно актуальним чинникам розвитку міських парків у повоєнний період, обґрунтовано екоінноваційний проєкт морського парку у прибережній зоні Одещини у контексті принципів сталого розвитку та згідно екологічним критеріям. Запропоновані концептуально-методичні підходи щодо створення проєкту морського парку орієнтовані на сталий розвиток місцевої економіки та відповідають принципу “build back better”, який є одним із провідних принципів Національного плану відновлення України. Згідно з основними тезами конференції в Лугано (Швейцарія) у 2022 році, на якій представлено Проєкт плану відновлення України, відбудова за принципом “build back better” має відбуватись також з урахуванням принципів зеленого переходу. Зелені принципи,

такі як: зелена економіка, сталє господарювання, інклюзивне природокористування – можуть видатись дуже амбітними для повоєнної відбудови, але у контексті розвитку міських парків вони є досяжними і мають принципове значення для сприяння соціальному, економічному та екологічному благополуччю. Тому представлені концептуально-методичні підходи щодо проєктування відбудови міських парків релевантні викликам повоєнного відновлення, та передбачають відповідність проєктів парків специфіці місцевої економіки, суспільним потребам та соціальним проблемам, а також особливостям природних умов.

Ключові слова: міські парки, організаційно-економічне забезпечення, сталий розвиток, природні ресурси, соціально-економічний розвиток, стійкість (сталість), інклюзивний розвиток, екологізація, екологічна інновація, екологічний критерій, екологічний менеджмент, природокористування, територіальна структура, зелена економіка, навколишнє середовище.

ANNOTATION

Vernihorova N. V. Organizational and economic support for the sustainable development of city parks. – Qualifying scientific work on the rights of manuscript .

Thesis for the degree of Philosophy Doctor in specialty 051 – Economics. – State Organization “Institute of Market and Economic & Ecological Researches of the National Academy of Sciences of Ukraine”, Odesa, 2023.

The relevance of the dissertation work is determined by the need to ensure the sustainable development of cities and their territorial structure, taking into account the factors of recreational nature use, socio-economic development and modern ecological criteria. The growing pace of urbanization creates challenges for the balanced development of city parks in accordance with the health and recreational needs of current and future generations of citizens, inclusive development and preservation of natural resources and the environment. The work substantiates the conceptual idea that in the process of organizational and economic provision of city parks, firstly, a socially oriented approach is necessary, and secondly, ecological innovations, with the help of

which it is possible to achieve positive social, environmental and economic effects for the development of the city as a whole.

The dissertation highlights 5 main areas of implementation of organizational and economic support for the sustainable development of city parks, namely:

- improvement of the institutional foundations of the functioning of city parks and determination of the organizational and economic tools for ensuring their sustainable development;
- determination of institutional traps in the structure of subject-object relations in the field of organizational and economic support of park improvement;
- development of a methodical approach to comprehensive assessment of damages caused to city parks as a result of the Russian war against Ukraine;
- justification of the choice of forms of public-private partnership in the field of sustainable development of city parks;
- development of conceptual and methodological approaches to the design of the reconstruction of city parks in accordance with the challenges of the war and post-war periods.

In the first chapter of the dissertation, the theoretical basis of organizational and economic support for the sustainable development of city parks is provided, the need for greening and the introduction of ecological innovations in the development of green infrastructure is substantiated. The theoretical basis of the research is the conceptual and categorical apparatus relevant to the field of sustainable development of city parks, the principles of sustainability and inclusiveness, the ecosystem approach and green economy, as well as the current directions of the development of city parks. In particular, the essence of such concepts as: “park space” in the territorial structure of the city, “economy of park space” and “organizational and economic support for the development of city parks” is determined. In addition, the relationship between the “economy of park space” and the economy of the city, the economy of the region and the state is substantiated.

Using a retrospective analysis of the development of city parks in different countries of the world, a number of factors that shaped society's preferences for the

characteristics of the space of city parks and their ecosystem services were substantiated. The presence of constantly acting, relatively stable and changing factors that shape consumer preferences in the characteristics of the space of modern city parks has been determined. This makes it possible to determine the relevant factors influencing the development of city parks and to choose relevant organizational and economic solutions according to the needs of the population and the city as a whole.

Based on the analysis of normative legal documents regarding the development and beautification of city parks, as well as city targeted beautification programs and data on the provision of green spaces in the cities of Ukraine, institutional traps (ineffective norms) that prevent the sustainable development of the green economy have been identified. On the basis of the analysis of foreign experience regarding the functioning of city parks, possible solutions for overcoming ineffective norms in the field of institutional support have been identified, namely: the introduction of a socially-oriented approach to the organizational and economic structure of park management (surveys, orientation to public opinion and needs, joint discussions), two-stage system of functioning of the institutional sphere (at the formal and informal levels).

In the second chapter of the dissertation, it is substantiated and analytically proven that the main economic and ecological factors of the sustainable development of city parks are, first of all, the quality of green infrastructure and the entire natural component. And secondly, the level of infrastructural support, which determines the possibilities of providing cultural ecosystem services and promotes inclusive development.

Based on the analysis of the survey of residents of different cities of Ukraine conducted in the work, it was determined that the degree of influence of public opinion on organizational and economic decisions regarding the development of city parks is sufficiently low. Also, key indicators of consumer preferences of residents of different categories of cities were determined and common problems and trends were identified, which allows for the future to build strategies for the inclusive development of green public spaces, as well as strategies for the development of green infrastructure for small

and large cities, taking into account the peculiarities of settlement, the territorial structure of the city, logistics and needs of citizens.

In the context of Russia's military aggression against Ukraine, the issue of assessing damage to city parks as a result of military operations has become relevant. In order to improve methodical approaches to damage assessment for further recovery of reparations from the aggressor country, methodical approaches to damage assessment to city parks in the context of post-war reconstruction of Ukrainian cities and sustainable development were formed.

In the third chapter of the dissertation, on the basis of the previously determined directions and regularities of the development of city parks, the results of a retrospective analysis of the development of city parks and questionnaires, the proposed hypothesis about the feasibility of implementing a socially-oriented approach to the development of city parks, which will help in solving problems of a social nature and contribute to social and psychological well-being of the population and public health. The expediency of allocating three areas of institutional support for the development of city parks and the appropriate toolkit according to their characteristic groups of ecosystem services – regulatory, cultural and supporting, which will contribute to the development of urboecosystems according to the principles of sustainable development and green economy, is also substantiated. In connection with the ineffective norms in the field of development of city parks identified in the first chapter of the dissertation, the relevance of improving subject-object relations is substantiated. It is proposed to strengthen and specify the horizontal relationships between economic entities, management and consumption of ecosystem services of city parks, which will contribute to the establishment of new effective norms at the formal and informal levels.

In the context of the sustainable development of city parks in the post-war period, the introduction of public-private partnerships in the field of financing city parks is justified, focusing on the needs of the population and the natural component of city parks, which will promote recreational nature use within the city.

Focusing on the results of the survey conducted in the second section, as well as according to the actual factors of the development of city parks in the post-war period,

the eco-innovation project of the marine park in the coastal zone of Odesa was substantiated in the context of the principles of sustainable development and according to ecological criteria. The proposed project is focused on the sustainable development of the local economy and corresponds to the “build back better” principle, which will satisfy the safety needs of vacationers and community residents, promote the development of recreational nature use and the inclusive development of the entire coastal area to ensure quality recreation of various population groups, including military rehabilitation .

Keywords: city parks, organizational and economic support, sustainable development, natural resources, socio-economic development, sustainability, inclusive development, ecologization, ecological innovation, environmental criterion, ecological management, nature management, territorial structure, green economy, environment.